

Når børn bruger mund, og sproget får krop

*Publ. interview Han forsker i Avra-for-lavra ved Peter Riis.
Børn og Unge, Årg. 14, nr. 39, s. 10-11.*

Fortæl en historie! En, du selv har lavet, eller et eventyr!

Nej, vel? Det er de færreste voksne, pædagoger iberegnet, der kan fortælle en god historie, sådan bare lige. Og det er heller ikke særligt vigtigt at kunne. Det regnes ikke for noget særligt. Men se så til ungerne, når de bruger mund: Ikke bare kan de på stedet producere historier, de kan også gøre det i fællesskab. I lange baner.

At kunne fortælle en historie er en vigtig bestanddel af den børnenes kultur, som Flemming Mouritsen forsker og underviser i.

I denne samtale fortæller han om sine metoder og resultater, og i en følgende artikel besøger vi pædagoger, som i det daglige arbejder med børnenes egne sproglige udtryksformer.

Det var ved den tid, da børnene blev hentet, og oppe i træet uden for børnehaven sad Thomas og råbte efter alle, der gik forbi:

*Henrik ska' hjem
på ho'det i seng...
Henrik ska'hjem
på ho'det i seng... osv.*

indtil der var én, der svarede igen på den samme takt:

*Thomas ska' op å klatr'
i sin moars patter*

*Thomas ska' op å klatr'
i sin moars patter...*

Den stak over! Først blev der stille deroppe. Men da den næste gik forbi nedeunder, kom det:

Thomas ska' op å klatr' i sin moars patter...

Avra-for-lavra

Avra-for-lavra rytmen er kendt af ethvert barn i dette land, og flere til – den er nærmest international.

Det er en rytmisk, sproglig skabelon, som du kan lægge dit eget budskab op i. Den er som skabt til at få de andre med på. Du kan gynge til den, hoppe til den, synge det ud.

Når du starter på den, sker der noget mellem dig og de andre. Måske laver de et kor med dig. Måske et modkor. Måske finder I så på noget, der kan stikke de andres kor.

Flemming Mouritsen bruger eksemplet med drengen i træet til at vise, hvordan børnene med det enkle råb giver sproget krop og rytme og skaber et socialt felt mellem sig.

Det er snart længe siden, at Flemming Mouritsen – som danskstuderende – begyndte at undervise på det, der dengang hed Socialpædagogisk Børnehaveseminarium i Aarhus. Det var i 1967. Siden blev han færdig som magister i nordisk litteratur. Han underviser nu foruden på

Aarhus Børnehaveseminarium på Lærerhøjskolen, på Universitetet og har haft tre forskningsstipendier, hvoraf det sidste, sammen med Niels Mors om »de kreative og æstetiske sider af børns sprog« endnu ikke er afsluttet.

En glemt kultur

Flemming Mouritsen: – Da jeg begyndte at undervise i dansk, var det et rekreativt fag. Men der var skred i tingene, og med den nye uddannelse blev der lagt op til en mere kritisk holdning til faget.

– Det blev ofte til en tilbagelænet kritik af de medier, som bombarderer børnene. Pædagogers og litteraters patentmedicin over for en halvdårlig og ideologisk belastet bog er ofte at snakke om den – bag efter. En kritisk, men også distancerende tekstanalyse gennemført i småbørnshøjde.

– Vores mål var at udvikle metoder og redskaber til at arbejde aktivt med børnenes eget sprog og deres egen sproglige produktion, både skriftligt og mundtligt.

– Der er to spor i dette arbejde. Det ene drejer sig om at arbejde i forlængelse af den mundtlige børnekultur: Lege, remser, historier, fantasier osv.

– Det andet drejer sig om at formidle denne ytringsfærdighed til især skriftlige former.

– Vi må begynde med at skabe en opmærksomhed og en bevidsthed hos de voksne, når børnene bruger mund. Børnenes eget sprog er et andet, men vi – de voksne – kender det jo i virkeligheden godt fra dengang det var vores. På seminariet begynder vi gerne med at finde eksempler frem, det er som en genopdagelse af en glemt kultur. Vi fortæller hinanden barndomserindringer, og øver os i selve dét, at fortælle en god historie. Det er jo en kunst at kunne og et godt redskab at

bruge. Men det er ikke noget, der giver prestige i voksenverdenen.

Sproget har en krop

– Børnenes sprog er legende, fabulerende. Det er ikke kun beregnet på at videregive informationer. Ikke funktionalistisk som det middelklassesprog, børnene rettes ind på, når de kommer i skole.

– For børnene er sproget et materiale, det har en krop. Det er næsten til at tage og føle på.

– Det er rytmisk, og det har en social dimension, en social brugsværdi, som de voksnes sprog har mistet.

– Tag fx to børn, der blevet uenige om noget. Den første unge har sagt: »Nej« og den anden: »Jow!« Hvis nu den første siger »Nej«, og de så bliver ved med: Nej Jow. Nej Jow, så er konflikten blevet til et vekselspil. En rytmisk sangkamp, hvor det er ret usandsynligt, at de ender i totterne på hinanden.

– Et andet eksempel: En af ungerne siger: »Når jeg kommer hjem, så tager jeg mors cigaretter. Og så klipper jeg dem i stykker. Sådan her!« Det er ikke til at tage fejl af, hverken hensigten eller nydelsen ved det.

Den tygger de andre lidt på. Så siger den næste: »Når jeg kommer hjem, så ta'r jeg min mors cigaretter, og så brænder jeg dem – én af gangen.«

Så siger den tredje, langsomt, men han giver sig selv tid til at opdage, hvad han gør, og med mere og mere lys i øjnene, også i de andres:

»Når jeg kommer hjem, så ta'r jeg min mors cigaretter, og så går jeg ned på gaden og smider dem i en hundelort – og så går hun ned og ta'r dem op igen fra hundelorten!«

Den sidste bemærkning slår ikke blot

hovedet på sømmet. Den sprænger rammerne og får i et glimt sagt sandheden, så den både kan høres og ses og næsten lugtes og mærkes. Kan det siges mere præcist, hvad afhængighed er?

– Det er en historie, produceret kollektivt. De fabulerer den frem i et felt imellem sig med et par formler som redskab. De sidste led i den var utænkeligt uden de foregående og uden fællesskabet i situationen.

Sproget og legen

Børnene bruger sproget og legen til at organisere sig indbyrdes og til at aktivisere deres sociale samspil. Legen er deres redskab til at forvalte og organisere samværet. I legen udvikler de deres færdigheder både kropsligt, socialt, bevidsthedsmæssigt, og som et biprodukt af det: Sprogligt.

– Gennem legen udvikler børnene sociale evner, som er vigtige i sig selv: Når man er barn er det vigtigt at kunne hoppe: At kunne fortælle historier. At kunne danse, råbe, bruge rytmer. Legen og sproget udgør en børnekultur, som går i arv. Børnene er den eneste samfundsgruppe, som formår at skabe og genskabe deres egen kultur gennem mundtlig overlevering. I den sammenhæng er de større børn nøglen.

– Derfor er legen og andre kropslige og sproglige udfoldelser altafgørende for børnene. Børnehaverne har fået en voksende betydning som legesteder, og dermed kulturformidlingssteder, i takt med at børnenes legemuligheder indskrænkes andre steder: Børn flytter mere end før, der er færre børn hjemme om dagen, børnene er aldersopplittede, gaderne er for farlige at lege på osv. osv.

– Op gennem 70'erne har legen nærmest haft status som frikvarter i forhold

til den indlæringsorienterede og stærkt voksenstyrede pædagogik. Børnehaven blev en slags forskole. Dét, børn selv kan, har været underprioriteret i forhold til bestræbelserne på at træne dem til skolegang og voksertilværelse.

– Jeg tror, det på nogle måder har været en nødvendig udvikling, men behovet for en anden type pædagogik er til gengæld åbenlyst. Til syvende og sidst står og falder samfundet med børnene. Og der er stærke interesser blandet ind i den kamp.

– *Jamen er det leg kontra indlæring?*

– Nej, man skal hellere se på, hvad der er for en lære i legen. Tage ved lære af legen. Se på, hvad børnene har brug for og hvad de kan. Man kan faktisk godt udvikle en indlæring ud fra den horisont i modsætning til den sure pligtagtighed, der kan være i diverse andre måder at lære på.

Lære at bruge mund

– *Hvad skal pædagogen så stille op med sin nye lydhørhed for børnenes eget sprog? Skal pædagogikken sættes på avra-for-lavra-rytme?*

– Det er forresten nyttigt en gang imellem, men ellers nej. De voksne skal ikke omklamre børnenes udfoldelser. De skal kunne noget selv.

– Pædagogerne, og vi andre med, kunne jo lære sig at bruge mund. De kunne fx tilegne sig færdighed i mundtlig fortælling, og generobre den mundtlige kulturs former og udtryksmidler som redskab i det pædagogiske arbejde. Til at producere og organisere det sociale liv. Det er det, børnene gør. De viser faktisk, at de har tilegnet sig nogle ret højtudviklede færdigheder i selv at organisere deres samvær.

– Det giver forresten også opdragerne chance for at blive opdraget, for at lære noget, de selv har brug for.

– Langt de fleste billedbøger er fx så enkle i deres handling, at enhver hurtigt kan huske den, og så er det da oplagt at fortælle historien selv fremfor slavisk at følge teksten.

– Eller lave bøger selv. Man kunne fx selv lave en bog i børnehaven, hvor man i fællesskab samler rim, sange og lege, børnefolkloren.

– Nu er vi ovre på papiret, hvor det op-

lagte problem jo er, at børnene ikke kan skrive eller læse ord. Men til gengæld kan de fortælle og tegne. Tegneserier med en kombination af børnenes tegninger og voksenskrevne tekster er en anden metode til at formidle børnenes egenproduktion.

– Der er mange måder og muligheder, og det er dem, vi har arbejdet med at udvikle. For på den måde at få åbnet nogle ytringskanaler for børnene og deres egne udtryk.